

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT
**JOURNAL
OF
HISTORY**

สนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์ก, 1555:
ความเสื่อมถอยของสังคมระหว่างประเทศ
ในยุคคริสเตียน
The Peace of Augsburg in 1555
and decline of
“the Christian International Society”

ชุตติเดช เมธีชุตติกุล
Chutidech Metheechutikul

รัฐศาสตรบัณฑิต (การเมืองการปกครอง)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
E-mail: mhonok03@gmail.com

* บทความชิ้นนี้พัฒนามาจากรายงานในวิชาทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ
ระดับสูงและเหตุการณ์ปัจจุบัน (ร. 480) ของภาควิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 1/2557 ผู้เขียนขอขอบคุณ ผศ.จิตติภัทร
พูนขำ ที่ให้ความรู้ใหม่และแนะนำให้ผู้เขียนได้รู้จักแนวคิดของสำนัก English School ซึ่ง
เป็นทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมถึงคำปรึกษาต่างๆ ที่มอบให้ระหว่างเขียน
รายงานชิ้นนี้

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ต้องการศึกษาสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบวร์ก ปี 1555 ในฐานะจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากยุคคริสเตียนมาสู่ยุคสมัยใหม่ อันเป็นช่วงเวลาที่แนวคิดรัฐสมัยใหม่เริ่มก่อตัวขึ้นและกลายเป็นฐานที่มั่นทางอำนาจให้กับรัฐต่างๆ ในยุโรป ยุคนั้น บทความชิ้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบวร์ก ซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย ผู้เขียนใช้แนวคิดของสำนัก English School ของ Ian Clark ที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงการให้เหตุผลของการสร้างความชอบธรรมของสังคมระหว่างประเทศในช่วงรอยต่อระหว่างยุคคริสเตียนกับยุคสมัยใหม่มาอธิบายในบทความชิ้นนี้เป็นหลัก ผลของการศึกษาแสดงให้เห็นถึงนัยยะสำคัญของสนธิสัญญาดังกล่าวต่อการเสื่อมลงของสังคมระหว่างประเทศยุคคริสเตียน

คำสำคัญ: สนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบวร์ก 1555 สังคมระหว่างประเทศในยุคคริสเตียน สำนัก English School ความชอบธรรม

Abstract

The essay studies the Peace of Augsburg in 1555 as the transitional political period from the Christendom to the Modern Age which the idea of Modern State was embodied and became the powerful foundation of states in Europe. This essay aims to express the significant role of The Peace of Augsburg in 1555 which was no less important than the Peace of Westphalia in 1648. To strengthen this essay, the author applies “the English School” notion of Ian Clark which is one of the International Relations Theory that analyzes the transitionally justifying Christian legitimacy in Modern International Society. Results show how the Peace of Augsburg contributed to the decline of “Christian International Society”.

Keywords: Peace of Augsburg, 1555, The Christian International Society, The English School, Legitimacy

1. บทนำ

“Cuis regio, eius religio

(He who rules the land determines the religion)

**ผู้ปกครองดินแดนนั้นเป็นใคร
ก็เป็นผู้กำหนดนิกายที่จะนับถือในดินแดนนั้น¹**

คำกล่าวข้างต้นเป็นหลักการที่เกิดขึ้นภายใต้ “สนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบูร์ก” (Peace of Augsburg, 1555) สนธิสัญญาระหว่างจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Roman Empire) กับเจ้าผู้ครองแคว้นในดินแดนเยอรมันตอนเหนือที่นับถือโปรเตสแตนต์ (Protestant) เพื่อที่จะยุติสงครามภายในที่กำลังเกิดขึ้น สนธิสัญญาดังกล่าวเป็นจุดสำคัญของการก่อตัวทางความคิดเกี่ยวกับรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ที่ประกอบด้วย อำนาจอธิปไตย รัฐบาล เขตแดน และพลเมือง ในเวลาต่อมา แนวคิดเกี่ยวกับรัฐสมัยใหม่ได้กลายเป็นข้ออ้างในการก่อสงครามอันชอบธรรมแทนที่ข้ออ้างทางศาสนา ด้วยเหตุนี้สนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบูร์กจึงอาจเป็นความพยายามในการรักษาความชอบธรรมในนามของศาสนจักรหรือในนามของพระเจ้าเพื่อก่อสงครามที่ชอบธรรม (Just War) ก่อนที่อำนาจของศาสนจักรจะเสื่อมลงด้วยผลของเหตุการณ์ต่างๆ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 16 ถึงต้นศตวรรษที่ 17 อาทิ

¹ Resolution of the imperial Diet of Augsburg, 1555, <http://pages.uoregon.edu/dluebke/Religions407/407PeaceofAugsburg1555.htm> (accessed December 31, 2014.)

การปฏิรูปศาสนา และสงครามศาสนาต่างๆ ในภาคพื้นทวีปยุโรป ความวุ่นวายและสงครามในช่วงดังกล่าวจบลงด้วยผลของ “สงคราม 30 ปี” (Thirty Years’ War, 1618 - 1648) ภายใต้ “สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย” (Treaty of Westphalia, 1648) อันเป็นสัญญาณของการสิ้นสุดลงของอิทธิพลของศาสนจักรในฐานะข้ออ้างของการก่อสงครามที่ชอบธรรม และนำไปสู่การปรากฏตัวของรัฐฆราวาส (Secular State) ในสังคมระหว่างประเทศ และเป็นการเปลี่ยนฐานทางความชอบธรรมที่อิงอยู่กับศาสนามาเป็นฆราวาสหรือรัฐ และในนามผลประโยชน์แห่งชาติแทน²

การศึกษาสนธิสัญญาดังกล่าวนั้นผู้เขียนคิดว่าเราจำเป็นที่จะต้องศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงก่อนสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียเพื่อจะได้เห็นถึงการเสื่อมถอยลงอย่างช้าๆ ของอิทธิพลศาสนจักร เราเข้าใจเพียงว่าสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียคือต้นกำเนิดของแนวคิดรัฐสมัยใหม่ แต่ไม่เข้าใจว่าก่อนหน้านี้จะถือกำหนดสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียนั้นมีเหตุการณ์อะไรที่นำไปสู่การคลี่คลายลงของประวัติศาสตร์ Ian Clark ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเรื่องความชอบธรรมของสังคมระหว่างประเทศกล่าวไว้ว่าแนวคิดในยุคคริสเตียน³ (Christendom) เป็นจุดสำคัญที่มีผลต่อการสร้างสังคมระหว่างประเทศ (International Society) ขึ้น แนวคิดนี้ได้ทำให้เกิดหลักความชอบธรรม

² Ian Clark, *Legitimacy in international society* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 49.

³ ผู้เขียนจะแปลคำว่า “Christendom” เป็นภาษาไทยว่า “ยุคคริสเตียน” ตลอดบทความโดยใช้ในความหมายของยุคทางประวัติศาสตร์ที่ศาสนจักรครอบงำทั้งในแง่ความคิด ศาสนา สังคม และการปกครอง ในบริบทของสังคมไทยในมักจะเข้าใจคำว่า “คริสเตียน” ว่าเป็น “นิกายโปรเตสแตนต์” ซึ่งบทความไม่ได้ใช้คำว่า “คริสเตียน” ในความหมายดังกล่าว

(Legitimacy) ซึ่งยอมรับคุณค่า จริยธรรม และปทัสถานที่จะช่วยรักษา และสร้างความมั่นคงให้กับสังคมในยุคดังกล่าวในฐานะที่เป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกัน⁴ ฉะนั้นในบทความชิ้นนี้จะชี้ให้เห็นบางอย่างที่เราควรทำความเข้าใจ และหากเป็นไปได้ตามที่ Ian Clark ได้กล่าวไว้ยากนักที่เราจะเข้าใจรัฐสมัยใหม่โดยที่ไม่เข้าใจแนวคิดในยุคคริสเตียน และโดยเฉพาะช่วงรอยต่อของระหว่างช่วงปลายยุคคริสเตียนถึงต้นยุคใหม่ ในช่วงดังกล่าวจะทำให้เราเห็นถึงกระบวนการแปรเปลี่ยนทางความคิด และภูมิปัญญาทางการเมืองที่ออกมาในรูปของสิ่งที่เรียกว่าแนวคิดในยุคสมัยใหม่นั้นเอง

โครงสร้างของบทความชิ้นนี้จะแบ่งเป็นดังนี้ ในส่วนแรก ผู้เขียนจะสรุปแนวคิดของสำนัก English School ถัดมา จะกล่าวถึงบริบททางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ก่อนเกิดสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กจนถึงช่วงก่อนเกิดสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย ในส่วนสุดท้าย เป็นการวิเคราะห์สนธิสัญญาดังกล่าวเพื่อทำความเข้าใจถึงนัยยะสำคัญของตัวสนธิสัญญาที่ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญ

2. สำนัก English School: ความชอบธรรมกับการสร้างสังคมระหว่างประเทศ

Hedley Bull ศาสตราจารย์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นต้นตำรับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ถูกเรียกว่าสำนัก “English School” กล่าวว่าการศึกษาความสัมพันธ์

⁴ Ibid., 44.

ระหว่างประเทศควรให้ความสำคัญกับเรื่องระบบระหว่างประเทศในฐานะรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐด้วยกันจนเกิดเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศ ระหว่างภูมิภาคหรือในระดับโลก และในเรื่องความเข้าใจในบริบททางประวัติศาสตร์นั้นมีส่วนสำคัญต่อการทำความเข้าใจในเรื่องของสถาบันในสังคมระหว่างประเทศ (The Institution of International Society) ซึ่งเป็นสิ่งที่ค้ำจุนสังคมระหว่างประเทศให้ดำรงอยู่ อาทิ กฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) การสร้างดุลแห่งอำนาจ (Balance of power) ประเทศมหาอำนาจ (Great Powers) องค์การระหว่างประเทศ (International Organization) สงคราม (War) เป็นต้น นอกจากนี้ในเรื่องของคุณค่า (Value) ปทัสถาน (Norm) และระเบียบ (Order) ก็เป็นสิ่งสำคัญต่อการทำความเข้าใจสังคมระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของรัฐ ข้อสังเกตดังกล่าวของ Hedley Bull เป็นการแนะนำวิธีการศึกษาโดยใช้แนวคิดของสำนัก English School ว่าควรจะศึกษาอะไรและอย่างไร⁵

จุดเน้นสำคัญของสำนัก English School นั้นจะให้ความสำคัญกับการสร้าง “สังคมระหว่างประเทศ” (The International Society) ซึ่งรัฐต่างๆ ได้ตระหนักและยอมรับคุณค่า (Value) ปทัสถาน (Norm) และระเบียบ (Order) ที่ดำรงอยู่ในสังคม เป็นหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน ผู้เป็นสมาชิกของสังคมระหว่างประเทศจะต้องเป็นรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยที่เป็นอิสระ (Sovereign State) ฉะนั้นสำนัก English School ต้องการศึกษาก่อนตัวของสังคมระหว่างประเทศว่ามีคุณค่า สถาบัน

⁵ Tim Dunne, “The english school,” in *International relations theories: discipline and diversity*, ed. Tim Dune, Milja Kurki and Steve Smith (Oxford: Oxford University Press, 2013), 136.

หรือปัทสถานใด ในการสร้างการยอมรับร่วมกัน นำไปสู่การรักษารูปแบบดังกล่าวให้ได้อย่างมั่นคง โดยขั้นตอนแรกของการสร้างสังคมระหว่างประเทศนั้นคือ “การยอมรับ” (Recognition) ในการกระทำต่างๆ ในสังคมที่ใช้เป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกันของรัฐต่างๆ โดยประวัติศาสตร์ของรูปแบบการแผ่ขยายของสังคมระหว่างประเทศนั้น เป็นเรื่องราวของการนับหรือไม่นับรัฐใดเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมระหว่างประเทศในช่วงเวลาต่างๆ⁶ ฉะนั้นสำนัก English School จึงมีรูปแบบการศึกษาที่แตกต่างไปจากทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก (Mainstream International Theory) ที่มีแนวคิดของสภาพจริงนิยม (Realism) และ เสรีนิยม (Liberalism) เป็นแนวคิดหลัก โดยความแตกต่างที่สำคัญอยู่ที่แนวคิดของสำนัก English School จะให้ความสำคัญกับเรื่อง ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ความคิด และปรัชญาที่จะก่อรูปเป็นปัทสถานที่สังคมระหว่างประเทศได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติแต่ในทางตรงกันข้ามทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักจะให้ความสำคัญกับเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ อำนาจทางการเมืองและการทหาร องค์การระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ และความร่วมมือต่างๆ ของรัฐ ซึ่งแนวคิดของสำนัก English School แสดงให้เราเห็นว่าคุณค่า ปัทสถาน ประวัติศาสตร์ กฎหมาย และปรัชญาก็มีส่วนสำคัญต่อความสัมพันธ์และการเมืองระหว่างประเทศด้วย

ถึงกระนั้นในบทความชิ้นนี้ได้มีการปรับตัวแนวคิดสำนัก English School เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการศึกษาสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กได้ เนื่องจากแนวคิดว่าด้วยอำนาจอธิปไตย และเขตแดนนั้น ยังไม่ได้ก่อตัวเป็นขึ้นมาอย่างชัดเจน เพราะตัวสำนัก English

⁶ Ibid., 139.

School นั้นสมาชิกในสังคมระหว่างประเทศควรเป็นรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง ดังนั้นเพื่อจะแก้ปัญหาดังกล่าวผู้เขียนจึงได้นำแนวคิดในหนังสือ *Legitimacy in International Society* ของ Ian Clark ในเรื่อง “ความชอบธรรม” (Legitimacy) มาเป็นแนวคิดหลัก แนวคิดดังกล่าวจะดูถึงความชอบธรรมที่นำมาสู่การสร้างสังคมระหว่างกันว่าจะสามารถแก้ปัญหาในเรื่องประเด็นแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยได้โดยไปดูความชอบธรรมว่าอาณาจักรในยุคดังกล่าวส่วนใหญ่ยอมรับความชอบธรรมในการอ้างการกระทำต่างๆ หรือการที่หน่วยทางการเมืองต่างๆ มาร่วมมือกันภายใต้ข้ออ้างของความชอบบางอย่าง

สำหรับ Ian Clark ความชอบธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดสังคมระหว่างประเทศ ซึ่งแนวคิดเรื่องความชอบธรรมนั้นจะเป็นตัวกำหนดวิธีการปฏิบัติที่ชอบธรรม⁷ ทั้งในแง่ระเบียบและพฤติกรรมในการดำรงอยู่ร่วมกันของสังคม ถึงที่สุดแล้วการศึกษาความชอบธรรมในสังคมระหว่างประเทศคือการเผยให้เห็นถึงพฤติกรรมของสังคมที่แสดงออกมาในด้านบทบาท หน้าที่ และพันธะต่างๆ รวมไปถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่างๆ ทั้งการนับหรือไม่นับการเป็นสมาชิกของสังคมระหว่างประเทศ หรือในการกระทำต่างๆ ทั้งในเรื่องสงคราม การติดต่อการค้า การสร้างพันธมิตร ฉะนั้นเราอาจศึกษาสังคมระหว่างประเทศในฐานะของการเปลี่ยนแปลงของความชอบธรรมในช่วงเวลาต่างๆ ที่นำไปสู่การสร้างสังคมระหว่างประเทศในยุคต่อมาได้⁸

⁷ Clark, *Legitimacy in international society*, 2 - 3.

⁸ Clark, *Legitimacy in international society*, 7.

Hedley Bull ได้พูดถึงสังคมระหว่างประเทศในยุคคริสเตียนหรือยุคกลาง (Christian International Society) ไว้ว่า ในช่วงศตวรรษที่ 15 – 17 สังคมแบบคริสเตียนเริ่มเสื่อมลง เกิดความแตกแยกภายในศาสนจักร ในขณะที่แนวคิดว่าด้วยรัฐสมัยใหม่เริ่มก่อตัวขึ้นเรื่อยๆ และได้กลายเป็นฐานที่มั่นคงทางอำนาจ และความชอบธรรมให้กับเหล่ากษัตริย์และเจ้าผู้ครองแคว้นต่างๆ ในการสถาปนาอำนาจสูงสุดด้วยตัวของพวกเขาเอง ท้ายที่สุดก็ได้ทำลายอำนาจของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์และสันตะปาปา ในช่วงรอยต่อระหว่างความเสื่อมถอยลงของศาสนจักรและการขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองของกษัตริย์ได้ทำให้เกิดแนวคิด “สังคมระหว่างประเทศ” (International Society) ขึ้นมา ซึ่งก่อตัวขึ้นจากแนวคิดของนักกฎหมายด้าน “กฎหมายธรรมชาติ” (Natural Law) (ได้แก่ Francisco Suarez (1548 – 1617), Alberico Gentili (1552 – 1608), Hugo Grotius (1583 – 1645), Samuel Von Pufendorf (1632 – 1694))⁹

Hedley Bull เสนอว่า โดยรวมแล้วลักษณะของสังคมระหว่างประเทศในยุคคริสเตียนนั้น มีลักษณะ 5 ประการด้วยกัน¹⁰

ประการแรก ระบบคุณค่าของสังคมในยุคนี้ยังเป็นรูปแบบสังคมคริสเตียนที่เคารพต่อพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของซึ่งเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ เป็นพระเจ้าผู้ช่วยให้ออก ไม่มีใครอยู่เหนือกว่าพระองค์ คุณค่าดังกล่าวตั้งอยู่บนสายสัมพันธ์ที่มีชาวคริสต์เป็นศูนย์กลางกับสิ่งอื่นที่ไม่ใช่ชาวคริสต์ในปลาย

⁹ Hedley Bull, *The anarchical society: a study of order in world politics*, Fourth Edition. (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012), 26 - 27.

¹⁰ Ibid., 27 - 30.

ยุคนี้เราจะเห็นการก่อตัวของรัฐแบบคาทอลิกและรัฐแบบโปรเตสแตนต์ที่แตกออกมาในช่วงการปฏิรูปศาสนา และได้นำเราไปสู่แนวคิดที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันภายใต้ฐานคิดแบบฆราวาส

ประการที่สอง ในยุคดังกล่าวยังไม่มีนักคิดคนใดที่สามารถระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกของสังคมระหว่างประเทศได้ เพราะแนวคิดที่ว่าด้วยรัฐสมัยใหม่เพิ่งจะเริ่มก่อตัวขึ้น ยังไม่ชัดเจน

ประการที่สาม แนวคิดสังคมระหว่างประเทศในช่วงแรกเป็นแนวคิดแบบกฎหมายธรรมชาติเป็นกฎที่ว่าด้วยพันธะระหว่างผู้ปกครองกับชุมชนคริสเตียน และในเวลาต่อมาพัฒนามลายเป็นกฎหมายของรัฐ แต่ด้วยกฎหมายธรรมชาติตั้งอยู่บนฐานคิดแบบสังคมสภาลของคริสเตียน (The Universal Society of Western Christendom) หรือโลกของพระเจ้า ทำให้รูปแบบดังกล่าวมีข้อจำกัดอย่างมากต่อการพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง อย่างไรก็ตามความเสื่อมของคริสเตียนเปิดทางให้กฎหมายธรรมชาติมีพัฒนาการมากขึ้นจนสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม

ประการที่สี่ แนวคิดสังคมระหว่างประเทศได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจาก “ius gentium” คือกฎหมายระหว่างรัฐกับรัฐอื่นๆ หรือในความหมายสมัยใหม่คือ “กฎหมายระหว่างประเทศ” (International Law) ซึ่งความคิดดังกล่าวพยายามจำกัดรูปแบบความรุนแรงระหว่างรัฐสมาชิก ตามแนวคิดที่ว่าด้วยสังคมระหว่างประเทศ

ประการที่ห้า แนวคิดสังคมระหว่างประเทศในช่วงเวลานี้ยังไม่มีรูปแบบของการสร้างสถาบันในรูปแบบความร่วมมือระหว่างรัฐขึ้นมา

แต่จะอาศัยกฎหมายธรรมชาติกับกฎจากพระผู้เป็นเจ้า (Divine Law) มากกว่าในการกำกับพฤติกรรมของรัฐในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐอื่นๆ แนวคิดดังกล่าวจะถูกพัฒนาในภายหลังในรูปแบบของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยจะเน้นไปที่องค์ความรู้และเทคนิควิธีมากกว่าในเรื่องศีลธรรมและเทววิทยา (ศาสนา)

หากพิจารณารูปแบบ “คณะทูตถาวร” (Resident Ambassadors) ที่ถูกพัฒนาขึ้นในคาบสมุทรอิตาลีในช่วงตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา และได้แพร่กระจายไปทั่วยุโรปหลังจากนั้น รูปแบบดังกล่าวยังไม่ใช้รูปแบบในเชิงสถาบันระหว่างประเทศที่มีลักษณะของการประชุมระหว่างประมุขของรัฐต่างๆ แต่ในแง่หนึ่งคณะทูตถาวรก็เป็นการยืนยันถึงการก่อตัวขึ้นของสังคมระหว่างประเทศที่รัฐต่างๆ เริ่มยอมรับรูปแบบการเจรจาทางการทูตมากขึ้น ในขณะเดียวกันเราอาจพิจารณา “การสร้างดุลแห่งอำนาจ” (Balance of Power) ที่เห็นชัดในเรื่องความพยายามที่จะต่อต้านรัฐที่ต้องการขึ้นมาใช้อำนาจสูงสุดในยุโรป ในช่วงศตวรรษที่ 16 ถึงต้นศตวรรษที่ 17 ราชวงศ์ฮับสบูร์ก (Habsburg) ซึ่งครองจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์มีความพยายามสถาปนาอำนาจสูงสุดของตนขึ้นในยุโรป แต่สุดท้ายถูกต่อต้านด้วยสงครามสามสิบปี ต่อมาได้เกิดความพยายามใหม่ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส (1638-1715) แต่ก็ถูกต่อต้านด้วยความพยายามสร้างดุลแห่งอำนาจขึ้นโดยรัฐต่างๆ ในยุโรปเช่นเดิม¹¹

จากทั้งความเห็นของ Ian Clark และ Hedley Bull แสดงให้เห็นลักษณะบางอย่างที่เกิดขึ้นในยุคยุคคริสเตียน ทั้งสองต่างยอมรับว่าช่วง

¹¹ Ibid., 30 - 31.

เวลาดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างสังคมระหว่างประเทศในยุคถัดมา ฉะนั้นบทความชิ้นนี้ต้องการศึกษาสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กในฐานะจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการเปลี่ยนรูปแบบสังคมระหว่างประเทศ โดยจะศึกษาในประเด็นเรื่อง “ความชอบธรรม” (Legitimacy) ที่ดำรงอยู่ในยุคคริสเตียนซึ่งเป็นฐานให้กับการสร้างสังคมระหว่างประเทศในยุคนั้น โดยจะนำแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสำนัก English School มาวิเคราะห์สนธิสัญญาดังกล่าว เพราะสนธิสัญญานั้นไม่ได้มีผลแค่ภายในจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แต่ยังส่งผลต่ออาณาจักรและแว่นต่าง ๆ โดยรอบด้วย ดังนั้นแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสำนัก English School จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์สนธิสัญญานี้

ดังนั้นในการศึกษาสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กด้วยแนวคิดสำนัก English School¹² จะทำให้เราเห็นถึงพลวัตที่เกิดขึ้นในการเปลี่ยนแปลงความชอบธรรมของสังคมระหว่างประเทศ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความเสื่อมลงของสังคมระหว่างประเทศในยุคคริสเตียน และการผงาดขึ้นของความชอบธรรมของสังคมที่ถูกกำหนดโดยกษัตริย์หรือผู้

¹² สำหรับการศึกษานสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กในมุมมองอื่นๆ นั้น จะมีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เป็นหลักอย่างงานของ Thomas A, Brady Euan Cameron และ Henry Cohn ในชื่อ “The politics of religion: the Peace of Augsburg 1555: a roundtable discussion” ซึ่งเป็นบทความที่ได้ถอดมาจากการเสวนา โดยจะพูดถึงสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กในการวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ในเรื่องการเป็นสนธิสนธิสันติภาพที่ถาวรหรือชั่วคราว และประเมินว่าสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นวิธีการแก้ปัญหาในทางการเมืองเพื่อแก้ปัญหาในทางศาสนาและการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งเท่าที่ผู้เขียนค้นหางานศึกษาเกี่ยวกับสนธิสัญญาดังกล่าวที่จะเป็นงานที่ศึกษาตัวสนธิสัญญาโดยตรงก็จะเป็นงานชิ้นดังกล่าว

ปกครองโดยปราศจากอิทธิพลทางศาสนาภายใต้สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย นับนี้สนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเวิร์ทคือรูปธรรมของความเสื่อมลงดังกล่าวที่ชัดเจน ทำให้อำนาจอศาสนจักรและจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์เริ่มหมดอำนาจไปหลังจากที่ครอบงำยุโรปมาหลายศตวรรษ

3. ห้วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลง: สัญญาณแห่งความเสื่อมของศาสนจักรและจักรวรรดิ 1356 - 1648

ยุคคริสเตียนเป็นยุคที่คริสต์ศาสนามีความสำคัญอย่างมากในฐานะผู้กำหนดวิถีชีวิต รูปแบบทางสังคม ความตายของผู้คน รวมไปถึงอำนาจที่อยู่เหนือกษัตริย์ทั้งมวลในนามของผู้รับสารโดยตรงจากพระเจ้าโดยรวมอำนาจอยู่ที่ศาสนาจักรภายใต้การดูแลของพระสันตะปาปา โบสถ์กับอาณาจักรกลายเป็นสองผู้มีอำนาจในสังคมคริสเตียน สันตะปาปามีอำนาจไม่เพียงแค่ควบคุมเหล่าบิชอปเท่านั้น แต่รวมถึงกษัตริย์ด้วย¹³ แต่ถึงกระนั้นอำนาจในทางโลกก็ยังมีตัวแทนของอำนาจดังกล่าว นั่นคือ จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Roman Empire) ฉะนั้นคริสต์ศาสนาจึงมีสถานภาพอยู่ 2 สถานภาพที่สำคัญ คือ สถานภาพของจักรวรรดิคริสเตียนที่มีสันตะปาปาเป็นผู้แทนพระเป็นเจ้าทางจิตวิญญาณกับมีจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้แทนพระองค์ในทางโลกของฆราวาส¹⁴

¹³ Michael Curtis, *Great political theories V.1: a comprehensive selection of the crucial ideas in political philosophy from the Greeks to the Enlightenment* (New York: Harper Perennial Modern Classics, 2008), 158 - 159.

¹⁴ อนันต์ชัย เหลาพะพันธุ์, *เรื่องน่ารู้ในยุโรปสมัยกลาง* (กรุงเทพฯ: ศักติโสภาคการพิมพ์, 2550), 136.

ภายใต้สังคมแบบคริสเตียนเป็นรูปแบบสังคมที่โครงสร้างทางการเมือง สังคม และการใช้ชีวิต อยู่ภายใต้หลักการพื้นฐานในพระคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งบางแนวคิดของสังคมคริสเตียนก็มีแนวคิดของโรมันผสมปนเปอยู่ด้วย *ius naturale* หรือกฎหมายธรรมชาติก็เป็นแนวคิดของโรมันว่าด้วยระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ โดยธรรมชาติ ซึ่งคริสต์ศาสนาได้นำมารวมกับแนวคิดว่าด้วยความศรัทธา (Faith) ในฐานะแหล่งที่มาของกฎหมาย รวมไปถึงแนวคิดว่าด้วยเหตุผล (reason) ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายธรรมชาติ ในแง่แล้วไม่เป็นเรื่องแปลกแต่อย่างใดที่เราเห็นแนวคิดของโรมันอยู่ในสังคมคริสเตียน เพราะคริสเตียนถือกำเนิดขึ้นในปลายยุคโรมันก่อนที่โรมันจะล่มสลาย และในที่สุดคริสต์ศาสนาเองก็สามารถปักหลักได้อย่างมั่นคงในโรมันตั้งแต่จักรพรรดิคอนสแตนตินเข้ารีตเป็นคริสต์ศาสนิก และประกาศให้คริสต์ศาสนาเป็นเพียงศาสนาเดียวของจักรวรรดิโรมัน¹⁵

นอกจากนี้สิ่งสำคัญในเรื่องความชอบธรรมของสังคมระหว่างประเทศยุคคริสเตียน คือ แนวคิดว่าด้วยเรื่องการทำสงคราม สำหรับคริสต์ศาสนา สงครามถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมและอำนาจของพระเจ้าโดยมีแนวคิดเรื่องสงครามอันชอบธรรม (Just War) เป็นหลักการพื้นฐานในการทำสงครามของคริสเตียน ซึ่งสงครามอันชอบธรรมเป็นแนวคิดของกฎหมายโรมันที่ถูกนำมาใช้ในสังคม คริสเตียนในเรื่องการใช้ความรุนแรงกำจัดพวกนอกรีต และพวกมุสลิมเพื่อรักษาพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์เอาไว้ (Holy Land, ยุโรป) แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาผสมผสานกับแนวคิดทางเทววิทยาให้เข้ากับสังคม

¹⁵ Edward Keene, *International political thought: a historical introduction* (Cambridge: Polity, 2005), 72 - 73.

คริสเตียนเพื่อใช้ในการสร้างความชอบธรรมของการทำสงครามกับพวกนอกรีต¹⁶ และตามที่ St.Thomas Aquinas ได้กล่าวว่า “For a war to be just” สงครามดังกล่าวจึงเป็นสงครามที่ชอบธรรมเพื่อป้องกันภัยนะภัยที่อาจเกิดขึ้นกับอาณาจักรของพระเจ้าและได้มอบสิทธิอันชอบธรรมแก่ผู้ปกครองเพื่อทำสงคราม สำหรับความยุติธรรมนั้นในยุคคริสเตียนไม่ได้หมายถึงความเท่าเทียม แต่หมายถึงการรับรองว่าใครคือผู้มีสิทธิและมีความชอบธรรม ฉะนั้นกฎสำหรับสงครามที่ชอบธรรมระหว่างคริสเตียนกันเอง เป็นสิ่งที่ถูกออกแบบมาเพื่อเสริมความมั่นคงของผู้ที่มีความชอบธรรม และสงครามเป็นสิ่งที่จะรักษาไว้ซึ่งระเบียบเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น เหมือนกับแนวคิดในยุคใหม่ในเรื่องการใช้กำลังเพื่อรักษาสันติภาพ¹⁷ แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการอ้างความชอบธรรมในเรื่องสงครามอันศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะในสงครามครูเสดเพื่อป้องกันดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์จากพวกมุสลิม

ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงในยุคคริสเตียนนั้นเริ่มขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดโดยเฉพาะอิทธิพลของการฟื้นฟูศิลปวิทยาการในอิตาลีที่กลับไปศึกษาอารยธรรมกรีกและโรมันอันเป็นรากฐานของแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) ที่เชื่อว่ามนุษย์สามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนได้ และสามารถรอดพ้นจากบาปได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องผ่านศาสนจักร¹⁸ และการเสื่อมลงของศาสนาจักรทั้งจากกรณี

¹⁶ Ibid., 92 - 93.

¹⁷ Adam Watson, *The evolution of international society: a comparative historical analysis* (London: Routledge, 2010), 145 - 147.

¹⁸ กอบเกื้อ สุวรรณทัต-เพียร, *ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยกลาง* (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.), 195.

เหตุการณ์ “มหาศาสนาภ” (Great Schism, 1378 - 1417) เป็นเหตุการณ์ที่มีสันตะปาปาในเวลาเดียวกัน 2 พระองค์ทั้งที่โรมและอาวัญอง (Avignon) เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดจากกรณีความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าฟิลิปที่ 4 (Phillip the Fair, 1268 - 1314) แห่งฝรั่งเศสกับสันตะปาปาโบนิเฟสที่ 8 (Pope Boniface VIII, 1230 - 1303) ในเรื่องขอบเขตอำนาจของศาสนจักรกับอำนาจของกษัตริย์ฝรั่งเศสในเรื่องการเก็บภาษีของคณะสงฆ์ในฝรั่งเศส ผลจากความขัดแย้งนี้ทำให้สันตะปาปาคลีเมนต์ที่ 5 (Pope Clement V, 1264 - 1314) ทรงมาประทับที่อาวัญองแทน¹⁹ เป็นจุดเริ่มของเหตุการณ์ที่ได้รับขนานนามว่า “การข่มขัง ณ บาบิโลน” (Babylonian Captivity)²⁰ ตั้งแต่ปี 1305 - 1378 เหตุการณ์ดังกล่าวยุติลง ณ ที่การประชุมสภาศาสนาที่เมืองคอนสแตน (Council of Constance) ในปี 1417 ทำให้มีสันตะปาปาที่โรมเพียงพระองค์เดียวในฐานะประมุขแห่งศาสนจักรในที่สุด²¹

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์การประกาศ “สารตราทอง” (Golden Bull, 1356) ที่มีส่วนทำให้ศาสนจักรเริ่มเสื่อมอิทธิพลอย่างช้าๆ สารตราทองนี้ถูกประกาศโดยจักรพรรดิชาร์ลส์ที่ 4 แห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Charles IV 1346 - 1378) ในประกาศดังกล่าวเป็นการกำหนดผู้เป็น “อิเล็กเตอร์” (Elector) หรือผู้มีสิทธิในการเลือกจักรพรรดิแห่ง

¹⁹ กุลลดา เกษบุญชู มีด, *วิวัฒนาการรัฐ อังกฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบฟิวดัลถึงการปฏิวัติ*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2552), 347 - 356.

²⁰ เป็นการย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ที่มีบันทึกในพระคัมภีร์ไบเบิลเมื่อชาวฮิวถูกจับเป็นเชลยศึกที่กรุงบาบิโลนในยุคโบราณ, ดู อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, *เรื่องน่ารู้ในยุโรปสมัยกลาง*, 43.

²¹ เรื่องเดียวกัน, 43 - 45.

จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ มีด้วยกัน 7 คนได้แก่ อาร์ชบิชอปแห่งไมนซ์ (Mainz) อาร์ชบิชอปแห่งเทรียร์ (Trier) อาร์ชบิชอปแห่งโคโลญ (Cologne) กษัตริย์แห่งโบฮีเมีย (Bohemia) เคานต์แห่งพาลาติเนต (Palatinate) ดยุกแห่งแซกโซนี (Saxony) และมาร์เกรฟแห่งบรันเดนบูร์ก (Brandenburg) เป็นการขจัดอำนาจองค์สันตะปาปาออกจาก การเลือกจักรพรรดิ และเพิ่มอำนาจให้กับอาณาจักรและราชรัฐต่างๆ ให้มากขึ้น²² ในขณะเดียวกันก็เป็นการเปิดโอกาสให้อิเล็กเตอร์เจ้าผู้ครองแคว้น และขุนนางอื่นๆ เรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดสภาแห่งจักรวรรดิขึ้นมาเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องดังกล่าวนี้ทำให้อำนาจของจักรพรรดิค่อยๆ ลดลงไปในที่สุด

ในช่วงศตวรรษที่ 13 พฤติกรรมของอาณาจักร แคว้นต่างๆ และแนวคิดอื่นๆ นั้นอยู่ภายใต้รูปแบบของระบบคิดแบบคริสเตียนซึ่งมีไบเบิลในฐานะพระวจนะของพระเจ้า และโบสถ์คือผู้นำทางศาสนาบนโลก (Sacerdotium) ในขณะที่ผู้นำทางการเมืองอยู่ภายใต้อำนาจของจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Regnum) ภายใต้ราชวงศ์ฮับสบูร์ก มีศูนย์กลางอยู่ที่เวียนนา แม้จะมีการแบ่งแยกอำนาจที่ชัดเจน แต่ตลอดช่วงศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา เกิดการต่อสู้แย่งชิงการนำในทางการเมืองระหว่างองค์สันตะปาปากับจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ แนวคิดว่าด้วยกษัตริย์มีสิทธิที่เป็นอิสระในอาณาบริเวณอำนาจของตนได้เต็มที่ทั้งเรื่องการบริหารและการศาสนานั้นนำไปสู่การขัดกับอำนาจของศาสนจักร การแต่งตั้งสมณศักดิ์ของพระ ปาซีโบสถ์และศาสนสมบัติภายใต้อำนาจของสันตะปาปา ในแง่นี้แนวคิดการปกครองในอาณาบริเวณที่จำกัดนั้นจะกลายเป็นฐานในการพัฒนา

²² เรื่องเดียวกัน, 145.

แนวคิดที่ว่าด้วยอำนาจอธิปไตยในเวลาต่อมา ความขัดแย้งดังกล่าวทวีความเข้มข้นมากขึ้นจากเหตุการณ์ “ข้อตกลง Concordat of Bologna” ในสมัยพระเจ้าฟร็องซัวส์ที่ 1 แห่งราชวงศ์วาลัวส์ ฝรั่งเศส (Francis I, 1494 - 1547) ทำให้กษัตริย์สามารถควบคุมกิจการศาสนาภายในฝรั่งเศสได้ และการประกาศหย่าร้างของพระเจ้าเฮนรีที่ 8 (Henry VIII, 1491 - 1547) ของอังกฤษกับแคทเธอรีนแห่งอารากอน (Catherine of Aragon) โดยปราศจากคำอนุญาตของสันตะปาปา และได้แต่งงานใหม่กับแอน โบลีน (Anne Boleyn) พร้อมทั้งประกาศตนเป็นประมุขแห่งศาสนจักรอังกฤษ (Church of England) สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นถึงอำนาจของสันตะปาปาลดลงอย่างมากพร้อมๆ ไปกับอิทธิพลของศาสนจักรและมาถึงขั้นวิกฤตในช่วงการปฏิรูปศาสนาและการเกิดขึ้นของสนธิสัญญาสันติภาพเออร์กัสบวร์กคือจุดเปลี่ยนสำคัญของอำนาจสันตะปาปาและจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ สิทธิในการนับถือศาสนาของชาวคริสต์ที่เปลี่ยนมือจากองค์สันตะปาปาไปสู่กษัตริย์และเจ้าผู้ครองแคว้นแต่ละแคว้นให้นับถือศาสนาตามที่ตนเองนับถือ อำนาจทางศาสนาที่หมดไปของสันตะปาปาลดลงเหลือเพียงอำนาจในรัฐสันตะปาปา (นครรัฐวาติกัน) เท่านั้น²³ ในแง่นี้เมื่อมองในแง่ของความชอบธรรมของสังคมระหว่างประเทศอำนาจของศาสนจักรเริ่มถูกท้าทายอย่างมากทั้งจากเหตุการณ์ข้อตกลง Concordat of Bologna และการสถาปนาศาสนจักรอังกฤษโดยพระเจ้าเฮนรีที่ 8 ทำให้เห็นว่าอาณาจักรและแคว้นต่างๆ เริ่มไม่ทำตามคุณค่าและปทัสถานเดิมที่ครอบงำโดยศาสนจักร

²³ K. J. Holsti, *Taming the sovereign: institutional change in international politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 118 - 121.

ในช่วงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (ศตวรรษที่ 14 - 16) ถือเป็นยุคที่สำคัญที่ทำให้เกิดวิวัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐให้เกิดขึ้น ซึ่งส่งผลต่อภูมิทัศน์ทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปของยุโรป จากผลของเหตุการณ์มหาศาลในสภาพที่สันตะปาปาย้ายไปประจำที่อาวิญองแทน ทำให้อิทธิพลของศาสนจักรในอิตาลีเสื่อมลง การค้าขายในอาณาจักรและแคว้นต่างๆ เริ่มมีมากขึ้นทำให้เกิดการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ และองค์ความรู้ในอดีตจนเกิดกระแส มนุษชนิยมขึ้นมาที่ไม่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้วัดและกำหนดสรรพสิ่ง แต่ให้ความสำคัญและเชื่อว่ามนุษย์มีความตั้งใจและมีศักยภาพที่จะบรรลุความสำเร็จได้ โดยไม่ต้องให้พระเจ้าช่วย มนุษชนิยมยังกลับไปหาองค์ความรู้ในยุคกรีกและโรมันเพราะในช่วงก่อนหน้านี้องค์ความรู้ต่างๆ ถูกผูกขาดโดยคริสต์ศาสนาแต่เพียงผู้เดียว นอกจากนี้มนุษย์นิยมยังให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณที่มีอิสระในการศึกษา และคิดวามมนุษย์ควรจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในยุคกลางคำถามจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับว่าอะไรถูกอะไรผิด ซึ่งเป็นคำถามในเชิงจริยธรรม แต่ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการนั้นคำถามดังกล่าวได้เปลี่ยนไปโดยจะถามว่าอะไรจริงหรือไม่จริง สิ่งไหนสวยหรือน่ารังเกียจ สิ่งไหนมีประสิทธิภาพหรือไม่ีประสิทธิภาพ คำถามเหล่านี้คือจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์ภาพวาด หรือการเมืองเพื่อสงคราม และเพื่อผู้ปกครองรัฐ²⁴

แนวคิดเรื่อง “stato” เองก็เป็นผลจากยุคดังกล่าว และอาจเป็นแนวคิดที่เป็นพัฒนาการแรกของแนวคิดรัฐสมัยใหม่ แนวคิดดังกล่าวต้องการมอบความชอบธรรมให้กับเจ้าผู้ครองแคว้นในการบริหารและปกครองดินแดนของตน เป็นเทคนิควิธีการที่จะพยายามจรรโลงอำนาจ

²⁴ Ibid., 153.

ภายในดินแดนของตน หลังจากนั้นแนวคิดนี้ก็ได้แปรเปลี่ยนไปในรูปแบบของแนวคิดว่าด้วยรัฐและชาติ²⁵ แนวคิดดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดการปกครองของยุโรปอย่างมาก อันเป็นความพยายามในการทำทลายอำนาจของศาสนจักร และสถาปนาอำนาจของกษัตริย์ขึ้นมาแทน กษัตริย์ที่ได้รับแนวคิดนี้แล้วนำไปใช้นั้น เช่น พระเจ้าหลุยส์ที่ 11 โดยหลังครองราชย์มา 20 ปี ในปี 1461 พระองค์ได้ลดอำนาจขุนนางโบสถ์ และสภา โดยการรวมอำนาจเข้าสู่พระองค์แทน เช่นเดียวกับที่สเปน เฟอร์ดินานด์แห่งอารากอนและอิซาเบลแห่งกัสติลได้สมรสกัน และสถาปนาเป็นราชาและราชินีแห่งสเปน ก็พยายามรวมอำนาจในอาณาจักรมาที่กษัตริย์เช่นกัน โดยการนำรูปแบบ *Stato* มาผนวกกับแนวคิด “กษัตริย์แห่งคาทอลิก” (Catholic King)²⁶

จากแนวคิดเรื่อง *Stato* นั้น แนวคิดต่างๆ ที่เป็นส่วนประกอบของรัฐสมัยใหม่นั้นก็เริ่มก่อตัวขึ้น ซึ่งต้องการให้อำนาจของกษัตริย์และราชวงศ์เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นมาครอบงำรัฐทั้งในแง่ของการจัดการ ภาษาวัฒนธรรม และโดยเฉพาะความจงรักภักดีคือสิ่งสำคัญต่อการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ที่จะสวมมงกุฎขึ้นครองบัลลังก์ อำนาจของกษัตริย์เริ่มเด่นชัดขึ้นหลังเหตุการณ์มหาศาสนาเภท ประชาชนเริ่มปรารถนาที่จะให้การเมืองกับศาสนาแยกออกจากกัน แนวคิดเรื่องอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติจึงถูกชูโรงขึ้นมาในฐานะอำนาจทางการเมืองที่ฝ่ายศาสนาไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยว แม้แต่ Dante กวีชาวฟลอเรนซ์ในยุคกลางก็เป็นผู้สนับสนุนอย่างแข็งขันในเรื่องอำนาจของกษัตริย์โดยในงาน *De Monarchia* ได้กล่าวว่าภารกิจที่จะรักษาคริสต์

²⁵ Ibid., 156.

²⁶ Ibid., 165.

ศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไปได้นั้นจำเป็นจะต้องมีผู้นำเพียงหนึ่งเดียวที่แยกออกจากอำนาจของ ศาสนจักร แต่แม้อำนาจของราชวงศ์จะเพิ่มมากขึ้นด้วยข้อจำกัดในเรื่องแนวคิดหรือการรับรู้ที่ยังคงจำกัดและโดยเฉพาะเรื่องแนวคิดว่าด้วย “ชาติ” กับ “เขตแดน” เพิ่งจะเริ่มก่อตัวขึ้นมา แนวคิดเหล่านี้ก็ยังไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในยุโรปมากนัก ในช่วงเวลาดังกล่าวมีราชวงศ์หลายราชวงศ์ที่มีอำนาจพอสมควรในยุโรปไม่ว่าจะเป็นพาลาทินเอนในทางตะวันตกหรือโฮเฮนสไตเฟน (Hohenstaufen) ในเยอรมันและอิตาลี หรืออย่างราชวงศ์ฮับสบูร์กกับราชวงศ์บูร์บง (Bourbons) ที่พยายามสถาปนาตัวเองขึ้นเป็นผู้ปกครองยุโรปทั้งหมด²⁷

แนวคิดว่าด้วยอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) เองเพิ่งจะมาชัดเจนในช่วงศตวรรษที่ 16 แนวคิดดังกล่าวเป็นหลักการพื้นฐานของข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันระหว่างอาณาจักรและแคว้นต่างๆ หลักนี้เป็นการระบุว่าใครเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกของสังคมระหว่างประเทศหรือคือการยอมรับสถานะของความเป็นรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยในการปกครองตนเองในระดับเดียวกัน แนวคิดดังกล่าวเริ่มมีพัฒนาการที่ชัดเจนเมื่อ Jean Bodin (1529/30 - 1596) นักคิดชาวฝรั่งเศสเขียนงาน *Les Six livres de la République* (Six Books of The Commonwealth) ในปี 1576 และในภายหลังถึงจะมีผลกระทบต่อนแนวคิดว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งหากลองย้อนดูร่องรอยของแนวคิดดังกล่าวก็มีแนวคิดที่ใกล้เคียงกันไม่ว่าจะเป็นงานของ Suarez ที่ใช้แนวคิด “Perfect of Community” หรือ ที่ Grotius ใช้แนวคิด “Summun Imperium” หรือแนวคิดของกฎหมายโรมันในเรื่องของ “Dominium” หรือทรัพย์สินส่วน

²⁷ Ibid., 142 - 144.

ตัว ที่กล่าวเป็นนัยถึงขอบเขตอำนาจของผู้จัดการมรดกฝั่งบิดา²⁸ แต่แนวคิดเหล่านี้ก็ไม่ได้สร้างความเป็นผู้นำในการควบคุมเขตแดนและประชากรของตนภายใต้สิทธิที่พึงมีของการปกครองโดยรัฐ²⁹

ในเวลาต่อมาการก่อตัวขึ้นของกระแสการปฏิรูปศาสนา (The Reformation) จากการประกาศ 95 ข้อ (95 Theses) แห่งการปฏิรูปศาสนาของมาร์ติน ลูเทอร์ (Martin Luther) ที่วิตเตนเบิร์กในปี 1517 ได้ต่อต้านการขายใบไถ่บาปของพระสงฆ์ที่สร้างความเสื่อมเสียและสร้างรอยมลทินให้กับคริสตศาสนาอย่างมาก³⁰ ต่อมาจักรพรรดิชาร์ลส์ที่ 5 แห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Charles V, 1500 - 1558) มีอาการาบเหตุการณ์ดังกล่าวได้ในครั้งการประชุมที่เมืองวอร์มส์ (Diet of Worms, 1521) เพราะติดภารกิจสงครามทั้งจากฝรั่งเศสทางฝั่งตะวันตก และออตโตมานทางฝั่งตะวันออก เป็นแรงบีบที่ทำให้พระองค์ไม่ได้สนพระทัยในเรื่องนี้นัก ลูเทอร์เองมีเฟรดเดอริกเจ้าผู้ครองแคว้นแซกโซนี (Frederick the Wise of Saxony) เป็นผู้ให้ความคุ้มครอง เพราะแนวคิดที่ลูเทอร์มักเน้นย้ำในเรื่องอำนาจของรัฐเหนือศาสนาคือให้เจ้าผู้ปกครองแคว้นคุมกิจการศาสนาภายในรัฐไม่ต้องขึ้นตรงต่อศาสนจักรอีก นิกายของลูเทอร์แพร่หลายไปยังดินแดนต่างๆ และทำให้เกิดกระแสการก่อตัวของแนวคิดรัฐชาติ (Nation-State) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการปกครองแบบกระจายอำนาจตามระบอบศักดินาสวามิภักดิ์มาสู่การรวมอำนาจไว้ที่กษัตริย์สถาบันการปกครองแบบใหม่

²⁸ Bull, *The anarchical society: a study of order in world politics*, 30.

²⁹ Ibid., 30

³⁰ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, *ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1453 - 1804* (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2542), 62.

ที่เรียกว่ารัฐชาตินี้เป็นหน่วยการปกครองที่ประชาชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางด้านเผ่าพันธุ์ มีวัฒนธรรม และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน มีการกำหนดเขตแดนของรัฐที่แน่นอน ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์และประเทศชาติของตน อำนาจการปกครองอยู่ที่อำนาจส่วนกลางเพียงอำนาจเดียว³¹ ทั้งเหตุการณ์มหาศาสนาเภท การประกาศสารตราทอง การปฏิรูปศาสนา และพัฒนาการทางความคิดและภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในช่วงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมของความชอบธรรมของสังคมระหว่างประเทศยุคคริสต์เตียนที่อาณานิคม และแคว้นต่างๆ เริ่มที่จะไม่เชื่อฟังศาสนจักรมากขึ้นเรื่อยๆ

ในช่วง 1524 - 1525 เกิดกบฏชาวนาขึ้นทางตอนใต้ของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ชาวนาที่ก่อการกบฏนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวนาที่ถูกกดขี่จากพวกขุนนาง การก่อการครั้งนี้เพื่อต้องการให้ลัทธิเทอริเข้ามาแทรกแซงเผยแพร่ลัทธิ แต่กระนั้นลัทธิเทอริก็ไม่ได้เข้ามาแทรกแซงแต่อย่างใด พวกชาวนาถูกปราบปราม และยังคงนับถือโรมันคาทอลิกต่อไป³² นอกจากนี้แล้วในการประชุมที่เมืองสเปเยอร์ (Diet of Speyer, 1529) ความพยายามของจักรพรรดิชาร์ลส์ที่ 5 ที่ต้องการปราบปรามลัทธิเทอริให้ได้กลับประสบความล้มเหลว ด้วยการสนับสนุนของเจ้าผู้ครองแคว้นและขุนนางจำนวนหนึ่งที่รับรองความปลอดภัยของลัทธิเทอริ จนในที่สุดจักรพรรดิชาร์ลส์ที่ 5 ยื่นคำขาดในการปราบปรามพวกโปรเตสแตนต์นำ

³¹ บรรพต กำเนิดศิริ, *ประวัติศาสตร์การทูตยุโรปตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ: การถ่ายทอดประเพณีทางการทูต*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและสิ่งพิมพ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), 131.

³² อนันต์ชัย เลหาะพันธุ์, *เรื่องน่ารู้ในยุโรปสมัยกลาง*, 148.

ไปสู่การก่อตั้ง “League of Schmalkalden” อันเป็นที่รวมตัวของแคว้นที่นับถือ “โปรเตสแตนต์”³³ (Protestant) โดยมีเจ้าผู้ครองแคว้นอย่างดุ๊กจอร์จแห่งแซกโซนี และฟิลิปแห่งเฮสส์เป็นผู้นำของสันนิบาต จนเกิดเป็นสงครามระหว่างปี 1546 – 1555

จักรพรรดิชาร์ลส์ที่ 5 ไม่สามารถปราบปรามพวกโปรเตสแตนต์ได้ พระองค์ต้องทำสัญญาสงบศึก สนธิสัญญาดังกล่าวคือ “สนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สבורก” ที่ยินยอมให้พวกที่เป็นโปรเตสแตนต์ สายลูเทอรันเป็นนิกายที่ถูกต้องตามกฎหมาย ให้เจ้าผู้ครองแคว้นทั้งหลายจัดการเรื่องศาสนาในแคว้นของตนได้เป็นหลักการที่เรียกว่า *Cuius regio, eius religio* แคว้นใดบิชอบเปลี่ยนมานับถือนิกายลูเทอแรนให้คืนยศตำแหน่งทางฝ่ายคาทอลิก ส่วนศาสนสมบัติที่พวกนิกายลูเทอรันยึดไปก่อนปี 1552 ก็ให้เป็นของพวกนิกายลูเทอแรน แต่ตั้งแต่ปี 1552 เป็นต้นมาต้องตกลงกันใหม่ นี่จึงเป็นความสำเร็จของการปฏิรูปศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ได้รับการยอมรับอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ปัญหาศาสนาภายในจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ยังคงมีต่อไป ในขณะที่นิกายลูเทอรันที่กำลังเกิดขึ้นมานั้น มีนิกายใหม่ๆ ถือกำเนิดขึ้นมาด้วยโดยเฉพาะนิกายคาลวิน (Calvinism) ในสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สבורกไม่ได้รับรองนิกายดังกล่าว จนนำไปสู่สงครามใหญ่ในจักรวรรดิอีกครั้งหนึ่ง³⁴

“นิกายคาลวิน” ถือกำเนิดขึ้นโดย ฌ็อง คาลวิน (Jean Calvin, 1509 - 1564) เป็นชาวฝรั่งเศส แต่ได้ลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่บาเซล

³³ เป็นคำเรียกพวกที่ต่อต้านนิกายโรมันคาทอลิกในช่วงเวลานั้นซึ่งคำเรียก “โปรเตสแตนต์” ได้เกิดขึ้นในการประชุมที่เมืองสเปเยอร์ปี 1529, ดู ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, *ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1453 - 1804*, 65.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, 64 - 66.

ในสวิตเซอร์แลนด์ และได้ไปอยู่ที่เจนีวา และที่เจนีวานี้เองที่นิกายคาลวินกลายเป็นที่แพร่หลายและเผยแผ่ไปทั่วยุโรปในที่สุด³⁵ ด้วยข้อผิดพลาดของสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบวร์ก ในเรื่องการไม่ยอมรับนิกายคาลวิน ทำให้ผู้ที่นับถือนิกายนี้ก็ถูกกดขี่รังแกอยู่เสมอ ไม่ได้รับสิทธิเสรีภาพในการนับถือนิกายของตนเอง และด้วยหลักการที่ว่าเจ้าผู้ครองแคว้นใดนับถือนิกายใด ก็จะต้องบังคับให้ประชาชนนับถือนิกายนั้นด้วย ตัวลูเธอร์เองก็ยอมรับในหลักการนี้ เพราะเขาเชื่อในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางศาสนาของประชาชนมากกว่าเสรีภาพในการนับถือศาสนา เมื่อเป็นเช่นนั้นพวกที่นับถือนิกายคาลวินจึงต้องรวมตัวเพื่อป้องกันตนเอง นอกจากนี้ในกรณีศาสนสมบัติในสนธิสัญญานั้น การตกลงกันใหม่ในเรื่องดังกล่าวทำให้พวกโปรเตสแตนต์ต้องคืนทรัพย์สินสมบัติให้ฝ่ายโรมันคาทอลิกเกือบทั้งหมด และปัญหาเรื่องตำแหน่งของพระระดับสูง ตำแหน่งอาร์ชบิชอปแห่งโคโลญในฐานอเล็กเตอร์แห่งจักรวรรดิก็เกิดปัญหาขึ้นในปี 1581 ซึ่งอาร์ชบิชอปแห่งโคโลญได้เปลี่ยนมานับถือโปรเตสแตนต์และจะยึดทรัพย์สินสมบัติมาด้วย จักรพรรดิรูดอล์ฟที่ 2 (Rudolf II, 1552 - 1612) ทรงไม่ยินยอมเพราะจะทำให้คะแนนเสียงการเลือกจักรพรรดิเสียไป และหลังจากนั้นด้วยความไม่มั่นคงปลอดภัยจากสนธิสัญญาดังกล่าวทำให้ 10 ปีก่อนเกิดสงครามสามสิบปีนั้น ฝ่ายโรมันคาทอลิก (ในนามของ “Catholic League”) และฝ่ายโปรเตสแตนต์ (ในนามของ “Calvin Protestant Union”) ต่างรวมตัวกันเพื่อป้องกันตนเอง สงครามสามสิบปีก็ปะทุขึ้นกินเวลาตั้งแต่ 1618 - 1648 จนยุติลงด้วย “สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย” และเป็นการสิ้นสุดของข้ออ้างทางศาสนาในการทำสงครามและปราบปรามอาณาจักรต่างๆ เปลี่ยนเป็น

³⁵ เรื่องเดียวกัน, 67 - 69.

ข้ออ้างในเรื่องดินแดน ผลประโยชน์และอำนาจอธิปไตยของรัฐแทน³⁶ ในแง่แล้วการประชุมที่เมืองสเปเยอร์ในปี 1529 และจบลงด้วยสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สবারก์ในปี 1555 เหตุการณ์ช่วงนี้ส่งผลต่อฐานที่มั่นของความชอบธรรมแบบคริสเตียนไปเริ่มเสื่อมลงไปเรื่อยๆ รวมถึงความผิดพลาดในเรื่องหลักการว่าด้วยการนับถือศาสนาของประชาชนในแคว้นนั้นๆ ให้เป็นไปตามประสงค์ของเจ้าผู้ครองแคว้น และการไม่ยอมรับนิกายอื่นเพิ่มเติมนอกจากนิกายลูเทอแรนในตัวสนธิสัญญาเอง ซึ่งไม่ได้เป็นผลดีต่อศาสนจักรมากเท่าไร ในท้ายที่สุดก็นำไปสู่จุดจบของสงครามระหว่างประเทศยุคคริสเตียนและการเกิดขึ้นมาของสงครามระหว่างประเทศยุคใหม่

4. สนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สবারก์:

ความพยายามที่ล้มเหลวของจักรวรรดิ

ในช่วงของจักรพรรดิชาร์ลส์ที่ 5 แห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ได้พยายามสร้างพันธมิตรในการต่อต้านการขยายอำนาจของฝรั่งเศส โดยอาศัยการแต่งงานระหว่างราชวงศ์และอำนาจจากศาสนจักรเพื่อต่อต้านฝรั่งเศส ขณะเดียวกันก็พยายามสถาปนาอำนาจของตนไปทั่วยุโรป พยายามสร้างระเบียบใหม่ขึ้นมาภายใต้โครงสร้างอำนาจนำที่ตนพยายามสถาปนาขึ้น ตัวชาร์ลส์เองปรารถนาที่จะสร้างระเบียบที่จะครอบงำยุโรปภายใต้โรมันคาทอลิก (Hegemonial Catholic European Order) แต่ความพยายามดังกล่าวประสบความล้มเหลวโดยผลจากการปฏิรูปศาสนาภายในดินแดนของตน ซึ่งแม้จักรวรรดิจะมีอาณาบริเวณที่กว้างขวางยิ่งใหญ่ และอำนาจศาสนจักรก็อยู่ในมือ แต่ด้วยอาณาเขต

³⁶ เรื่องเดียวกัน, 94 - 96.

ที่กว้างใหญ่ไพศาล การต่อต้านการครอบงำยุโรปของฝรั่งเศส และการแพร่ขยายดินแดนของจักรวรรดิออตโตมานเข้ามาในยุโรป ทำให้จักรวรรดิต้องรับศึก 2 ด้าน และยังรวมถึงศึกภายในที่เริ่มก่อตัวขึ้นทำให้กองทัพมีอาวรับมือศึกทั้งจากฝรั่งเศส ออตโตมาน และสงครามภายในได้ในเวลาเดียวกัน ซึ่งสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กได้แสดงให้เห็นความล้มเหลวของชาร์ลส์ในการสถาปนาการครอบงำยุโรปเพราะในที่สุดอำนาจในดินแดนจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ก็ถูกกระจายออกไปให้เหล่าเจ้าผู้ครองแคว้นต่างๆ มากขึ้น อำนาจขององค์จักรพรรดิเริ่มเสื่อมลงไปเรื่อยๆ³⁷ ฉะนั้นสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กคือหมุดหมายสุดท้ายของความชอบธรรมในสังคมระหว่างประเทศยุคคริสต์เตียนที่ในท้ายที่สุดก็สิ้นสุดลงหลังสงครามสามสิบปี

หลังการทำสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเบิร์กอำนาจทางการเมืองของอาณาจักรกับศาสนายังไม่ได้แยกออกจากกันทีเดียว แต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ ด้วยการที่ฝ่ายโรมันคาทอลิกต้องการรวมอำนาจทั้งศาสนาและอำนาจทางการเมืองของอาณาจักรเข้ากันเพื่อครอบงำจักรวรรดิ แต่ก็ถูกต่อต้านโดยนิกายลูเทอแรน ถึงกระนั้นในช่วงหลังสนธิสัญญาเองก็ยังมีความพยายามของจักรวรรดิที่ต้องการให้ศาสนาเข้ามาควบคุมชีวิตของผู้คน และเพื่อต้องการเพิ่มอำนาจให้กับตนมากขึ้นซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างขุนนางเจ้าที่ดินกับจักรวรรดิในเรื่องศาสนสมบัติ³⁸ แสดงให้เห็นว่าสันติภาพที่เกิดขึ้นนั้น

³⁷ Watson, *The evolution of international society: a comparative historical analysis*, 178 - 181.

³⁸ Thomas A. Brady, Euan Cameron, and Henry Cohn, "The politics of religion: the Peace of Augsburg 1555: a roundtable discussion," *German*

เป็นเพียงการปรับเปลี่ยนแนวคิดก่อนหน้านี้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป หรือก็คือการพยายามกลับสู่แนวคิดแบบคริสเตียนอีกครั้งหนึ่ง³⁹

ผลจากสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สเวิร์กส่งผลให้เกิดการอพยพของประชาชนในดินแดนของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์โดยดูว่าแคว้นไหนนับถือนิกายใดที่ตรงกับตน ก็จะอพยพไปที่แคว้นนั้น นอกจากนี้แล้วสนธิสัญญาดังกล่าวยังเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับเหล่าเจ้าผู้ครองแคว้นทั้งในเรื่องอำนาจในทางศาสนาในดินแดนของตน และอำนาจในการบริหารจัดการแคว้นของตน ในแง่แล้วเราอาจพิจารณาสนธิสัญญาดังกล่าวว่าเป็นรูปแบบของการต่อต้านการสถาปนาอำนาจนำของจักรวรรดิ หรือก็คือ “การปฏิวัติของเหล่าเจ้าผู้ครองแคว้น” (Revolution of the princes) เพราะมันเป็นการเพิ่มอำนาจการปกครองให้กับแคว้นต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้ได้นำไปสู่การเสื่อมลงของความชอบธรรมในสังคมระหว่างประเทศในยุคคริสเตียนของศาสนจักรที่ครอบงำทั้งในทางการเมืองและศาสนา⁴⁰

History no. 24, 1 (2006): 96.

³⁹ Ibid., 98.

⁴⁰ Watson, *The evolution of international society: a comparative historical analysis*, 173-176; Bernd Roeck, “Rich and poor in reformation Ausburg: the city council, the Fugger bank and the formation of a bi-confessional society,” in *The impact of European reformation: princes, clergy, and people*, ed. Bridget Heal and Ole Peter Grell (Aldershot: Ashgate, 2008), 79.

ข้อบกพร่องที่สำคัญของสนธิสัญญาดังกล่าวคือการยอมรับพวกโปรเตสแตนต์เพียงนิกายเดียวนั้น คือ นิกายลูเทอแรน ซึ่งในขณะที่นิกายคาลวินกลับไม่ได้รับการยอมรับ และผู้ที่นับถือนิกายดังกล่าวมีแต่จะเพิ่มจำนวนขึ้นกว่าเดิม ทั้งในเยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส และสก็อตแลนด์ นิกายนี้ได้แพร่หลายไปทั่วทั้งยุโรป การไม่ยอมรับนิกายดังกล่าวประกอบกับที่ลูเทอร์เชื่อในความเป็นเอกภาพทางศาสนา กล่าวคือแคว้นหนึ่งๆ ควรนับถือเพียงนิกายเดียว ซึ่งความหลากหลายทางศาสนาในแคว้นมีแต่จะทำให้แคว้นอ่อนแอ จึงทำให้ประชาชนผู้นับถือนิกายคาลวินถูกกดขี่รังแกอยู่เสมอ แม้จะมีเจ้าผู้ครองแคว้นบางแคว้นนับถือนิกายดังกล่าวนี้ก็ตาม ก็ไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก และข้อบกพร่องนี้เองที่นำไปสู่สงครามสามสิบปี

ข้อบกพร่องอีกประการหนึ่งของสนธิสัญญานั้นคือการสร้างหลักการ Cuius regio, eius religio ดังที่ได้บอกไปแล้วข้างต้น หลักการดังกล่าวเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับเจ้าผู้ครองแคว้น ทำให้ข้อผูกมัดระหว่างแคว้นกับจักรวรรดิค่อนข้างหลวม ซึ่งในส่วนนี้เป็นการลดอำนาจของจักรวรรดิลง ฉะนั้นในการหาพันธมิตรเพื่อทำสงครามนั้นราชวงศ์ฮับสบูร์กต้องใช้นิกายโรมันคาทอลิกในการหาพันธมิตร ในที่สุดก็ได้ลุกลามจนกลายเป็นสงครามใหญ่ในช่วงสงครามสามสิบปีในระยะแรกของสงครามจะเป็นการต่อสู้ระหว่างอาณาจักรและแคว้นที่นับถือนิกายคาทอลิกกับอาณาจักรและแคว้นที่นับถือนิกายคาลวินและลูเทอแรนรวมกัน แต่ก็เริ่มมีประเด็นผลประโยชน์ของดินแดนที่ตนครอบครองอยู่เข้ามา และชัดเจนขึ้นในช่วงท้ายของสงครามเมื่อฝรั่งเศสเข้าร่วมสงครามเพื่อต่อต้านการปิดล้อมของราชวงศ์ฮับสบูร์ก ฝรั่งเศสเป็นโรมันคาทอลิก แม้สงครามสามสิบปีมีจุดเริ่มต้นมาจากประเด็นเรื่องศาสนา

เป็นเหตุ แต่ในช่วงท้ายของสงครามประเด็นได้เปลี่ยนไปเป็นเรื่องผลประโยชน์ของชาติ ต่อมาประเด็นเรื่องผลประโยชน์ของชาติจะกลายเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมของการก่อสงครามในช่วงหลังสงครามสิ้นสุดลง สงครามสามสิบปีสิ้นสุดลงด้วยสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย ซึ่งผู้สร้างสันติภาพในสนธิสัญญาดังกล่าว ต่างตระหนักถึงประเด็นทางศาสนานั้นจะนำพาสงครามให้กลับมา ฉะนั้นประเด็นศาสนาจึงเป็นประเด็นหลักที่จะต้องแก้ไขเพื่อป้องกันเหตุแห่งสงครามและสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น⁴¹

จากทั้งหมดนี้เราจะเห็นได้ว่าสังคมระหว่างประเทศยุคคริสเตียนมีฐานที่มั่นทางความคิดในเรื่องของการปกป้องศาสนาภายใต้อาณัติของพระเจ้าเป็นแหล่งอ้างความชอบธรรมของยุคดังกล่าว ด้วยแนวคิดเรื่องรัฐสมัยใหม่ยังไม่ได้ถือกำเนิดขึ้นในยุคดังกล่าว ก็อาจทำให้เราไม่สามารถระบุสมาชิกของสังคมระหว่างประเทศในยุคดังกล่าวได้ แต่ด้วยแนวคิดเรื่องสงครามอันชอบธรรมจะเห็นได้ว่าสังคมระหว่างประเทศในยุคคริสเตียนอาณาจักรต่างๆ ต่างยอมรับในคุณค่า และปทัสถานของคริสต์ศาสนาด้วยกัน อย่างกรณีสงครามครูเสดที่อาณาจักรและแคว้นต่างๆ ในยุโรปร่วมมือกันในการต่อต้านมุสลิม ในแง่การสร้างพันธมิตรและความร่วมมือระหว่างประเทศนั้น ดูจะอาศัยคริสต์ศาสนาเป็นหลักความชอบธรรมที่สำคัญของการเป็นส่วนหนึ่งในสังคมระหว่างประเทศที่จะสามารถติดต่о ค้าขาย และร่วมมือกันได้ แต่ด้วยสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบวร์กได้สร้างความเป็นไปได้ของการสร้างอำนาจทางการเมืองของผู้ครองแคว้นด้วยผลจากความไม่มั่นคงในประเด็นเรื่องศาสนาในจักรวรรดิ และในขณะเดียวกันสนธิสัญญาดังกล่าวก็ได้

⁴¹ Ibid., 100.

สร้างช่องทางที่จะทำให้ประเด็นเรื่องศาสนาและการเมืองที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและสงครามได้นั้นมีอาจนำไปสู่เหตุแห่งความขัดแย้งหรือสงครามได้อีก⁴² ความชอบธรรมของคริสต์ศาสนาในสังคมระหว่างประเทศจึงเริ่มเสื่อมและหมดอิทธิพลไปในที่สุด และสิ้นสุดลงเมื่อมีการลงนามในสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียเพื่อยุติสงครามสามสิบปี แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย เขตแดน และการแยกศาสนาออกจากการเมืองนั้น เริ่มเข้ามามีอิทธิพลแทนเป็นการสถาปนาแนวคิดเรื่องรัฐฆราวาสขึ้นมาที่จะกลายเป็นความชอบธรรมหลักของสังคมระหว่างประเทศในยุคสมัยใหม่

5. บทสรุป: ความล้มเหลวของการแปรเปลี่ยนประเด็นทางศาสนาในปริบทของสังคมระหว่างประเทศ

สุดท้ายนี้บทความชิ้นนี้ได้ทำให้เห็นถึงความสำคัญของสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบวร์ก แม้ว่าสนธิสัญญาดังกล่าวจะไม่ได้ทำให้ภูมิทัศน์ทางการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนไปเหมือนกับสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย แต่ผลการศึกษาทำให้เห็นว่าสนธิสัญญาเอาก์สบวร์กมีผลสำคัญต่อการเสื่อมลงของสังคมระหว่างประเทศยุคคริสเตียนที่คริสต์ศาสนาคือความชอบธรรมหลักของพฤติกรรมต่างๆ ของรัฐ และรัฐต่างๆ ต่างก็ยอมรับในหลักการดังกล่าว ความเสื่อมลงของสังคมระหว่างประเทศเริ่มก่อตัวขึ้นในศตวรรษที่ 13 จากผลของการเสื่อมอำนาจของสันตะปาปา และเหตุการณ์มหาศาสนาเภทที่ทำให้สันตะปาปาต้องย้ายที่พำนักจากโรมไปอยู่อาวีญองในฝรั่งเศส เปิดโอกาสให้แคว้นต่างๆ ใน

⁴² Ibid., 102.

อิตาลี เริ่มพัฒนาแคว้นของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการค้า และองค์ความรู้ต่างๆ

องค์ความรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นได้ทำให้เกิดยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการอันเป็นรากฐานของการก่อตัวทางความคิดเรื่องรัฐสมัยใหม่ ในขณะที่เดียวกัน ในดินแดนของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ได้เกิดกระแสการปฏิรูปศาสนาโดยมาร์ติน ลูเทอร์ ทำให้เกิดสงครามและความวุ่นวายไปทั่วดินแดนเยอรมัน อิทธิพลของการฟื้นฟูศิลปวิทยาการเริ่มแพร่กระจายออกจากอิตาลี และมีผลต่อแนวคิดเรื่องการแยกศาสนาออกจากรัฐ และการให้อำนาจกับภษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองแคว้นในการบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ภายในรัฐ รวมถึงเรื่องศาสนา อำนาจของสันตะปาปา และอำนาจของจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์เองเริ่มถูกท้าทาย จักรวรรดิหันมาใช้มาตรการปราบปรามอย่างรุนแรงจนกลายเป็นสงครามกลางเมืองจากความขัดแย้งทางศาสนาซึ่งส่งผลไปทั่วยุโรปทั้งในฝรั่งเศส และอังกฤษ สงครามมีแนวโน้มที่จะยืดเยื้อ และจักรวรรดิไม่สามารถปราบปรามฝ่ายต่อต้านได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด สนธิสัญญาสันติภาพเอิร์สবারกจึงเกิดขึ้น แต่ความวุ่นวายก็ยังคงดำรงอยู่ต่อไป เนื่องจากศาสนจักรนิกายโรมันคาทอลิกยอมรับนิกายลูเทอรันว่าเป็นนิกายใหม่ที่ต้องตามกฎหมายเพียงนิกาย ประกอบกับการให้ความสำคัญในเรื่องเอกภาพทางศาสนาในรัฐต่างๆ มากกว่าการเคารพในความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา ทำให้นิกายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นมาใหม่ ถูกกดขี่ ข่มเหง รังแก จนนำไปสู่การรวมตัวเป็นพันธมิตรเพื่อป้องกันตนเองของแคว้นที่นับถือนิกายลูเทอแรนและนิกายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะนิกายคาลวิน

สงครามสามสิบปีได้ก่อตัวขึ้นจากประเด็นทางศาสนาที่ไม่ยอมรับนิกายอื่นๆ ของโรมันคาทอลิก นอกจากนิกายลูเทอแรน และสงครามดังกล่าวจะเป็นจุดจบของอิทธิพลทางศาสนาที่มีผลต่อการดำเนินการทางการเมือง สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียได้สร้างสังคมระหว่างประเทศยุคใหม่ให้เกิดขึ้นในยุคที่ประเด็นทางศาสนาถูกผลักออกไปจากปริมนทลทางการเมืองระหว่างประเทศ

แนวคิดสำนัก English School ของ Ian Clark ที่มีจุดเน้นในเรื่องความชอบธรรมของสังคมระหว่างประเทศในยุคต่างๆ ช่วยเผยให้เห็นถึงพลวัตความเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นในฉับพลันทันด่วน แต่ค่อยๆ ดำเนินไปที่ละน้อยและใช้เวลาในการบ่มเพาะยาวนานหลายร้อยปีกว่าจะส่งอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หากการทำความเข้าใจสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียมิอาจกระทำได้ด้วยการศึกษาตัวสนธิสัญญาหรือเพียงแค่บริบทของสงครามสามสิบปี แต่ยังต้องมองย้อนกลับไปหาพลวัตทางความคิดความรู้ที่เริ่มก่อตัวในช่วงเวลาก่อนหน้า และอิทธิพลของความคิดเดิมที่ส่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่อมา การทำความเข้าใจสนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สบวร์กที่ได้สร้างรากฐานให้กับแนวคิดบางอย่างที่ทั้งพยายามคงหลักปรัชญาวิถีแห่งคริสเตียนในขณะเดียวกันก็คัดกรองวิธีนั้นจนเสื่อมพลังลงไปในที่สุด ก็จำเป็นต้องพิจารณาถึงความสำคัญของสิ่งที่ดำเนินอยู่ก่อนหน้า โดยเฉพาะการก่อตัวทางภูมิปัญญาในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองระหว่างประเทศในเวลาต่อมา

สนธิสัญญาสันติภาพเอาก์สবারก์จึงอาจเป็นหมุดหมายสำคัญของการศึกษาประเด็นต่างๆ ในการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งประเด็นในเรื่องความคิดที่ไม่ใช่เพียงความคิดที่ก่อตัวภายในอาณาจักร แต่คือความคิดในฐานะสิ่งที่เดินทางไปได้ทุกที่โดยไม่คำนึงถึงเขตแดนหรือพรมแดนที่กั้นแบ่งอาณาจักรหรือความเป็นเขา-เป็นเราเอาไว้ในเส้นแบ่งบนแผนที่ การพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศจึงมีอาจสนใจแค่เพียงพฤติกรรมของรัฐ ทว่าความคิดทางการเมืองและสังคม ตลอดจนความเคลื่อนไหวของความคิดผ่านช่วงเวลาต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ไม่ควรมองข้าม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เราเข้าใจเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เข้าใจถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการเกิดขึ้นของเหตุการณ์เหล่านั้น และประเด็นการให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ที่สำคัญจนละเลยที่จะศึกษาเหตุการณ์ก่อนหน้านี้เช่น สงครามโลกครั้งที่ 1 (World War I, 1914 - 1918) สงครามโลกครั้งที่ 2 (World War II, 1939-1945) จุดจบของสงครามเย็น (Cold War, 1947 - 1991) หรือวิกฤตผู้อพยพในยุโรป (European migrant crisis, 2015) บทความชิ้นนี้ได้เผยให้เห็นว่าเหตุการณ์สำคัญของโลกหนึ่งๆ ไม่ได้เกิดขึ้นภายในเวลา 40 หรือ 50 ปี แต่ใช้เวลาเป็นร้อยๆ ปีจนทำให้สภาพแวดล้อมที่เอื้อและนำมาไปสู่การเกิดขึ้นของเหตุการณ์นั้นๆ ในที่สุด เช่น เราอาจจะศึกษาวิกฤตผู้อพยพในยุโรปที่เกิดขึ้นในปี 2015 โดยย้อนกลับไปดูประเด็นเรื่องการช่วยผู้อพยพในสังคมระหว่างประเทศตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่ามีระเบียบหรือวิธีการอะไรในเรื่องผู้อพยพ และมีเหตุการณ์ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและนำมาสู่วิกฤตดังกล่าว

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร. *ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยกลาง*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.

กุลลดา เกษบุญชู มีด. *วิวัฒนาการรัฐ อังกฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบฟิวดัลถึงการปฏิวัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2552.

ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. *ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1453 - 1804*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2542.

บรรพต กำเนิดศิริ. *ประวัติศาสตร์การทูตยุโรปตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ: การถ่ายทอดประเพณีทางการทูต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและสิ่งพิมพ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

อนันต์ชัย เลหาะพันธุ. *เรื่อนำรู้ในยุโรปสมัยกลาง*. กรุงเทพฯ: ศักติโสภาการพิมพ์, 2550.

ภาษาอังกฤษ

Brady, Thomas A, Cameron, Euan and Henry Cohn, “The politics of religion: the Peace of Augsburg 1555: a roundtable discussion.” *German History* no.24, 1 (2006): 85 - 105.

Bobbitt, Philip. *The shield of Achilles : war, peace, and the course of history*. New York: Knopf, 2002.

Bull, Hedley. *The anarchical society: a study of order in world politics*. Fourth Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012.

Clark, Ian. *Legitimacy in international society*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Curtis, Michael. *Great political theories V.1: a comprehensive selection of the crucial ideas in political philosophy from the Greeks to the Enlightenment*. New York: Harper Perennial Modern Classics, 2008.

Dunne, Tim. “The english school.” In *international relations theories: discipline and diversity*, edited by Tim Dune, Milja Kurki and Steve Smith, 132 - 152. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Holsti, K. J. *Taming the sovereign: institutional change in international politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Keene, Edward. *International political thought: a historical introduction*. Cambridge: Polity, 2005.

Resolution of the imperial Diet of Augsburg, 1555. <http://pages.uoregon.edu/dluebke/Religions407/407PeaceofAugsburg1555.htm>. (accessed December 31, 2014.)

Roeck, Bernd. "Rich and poor in reformation Ausburg: the city council, the Fugger bank and the formation of a bi-confessional society." In *The impact of European reformation: princes, clergy, and people*, edited By, Bridget Heal and Ole Peter Grell, 63 - 84. Aldershot: Ashgate, 2008.

Watson, Adam. *The evolution of international society: a comparative historical analysis*. London: Routledge, 2010.